

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ОСНОВІ ВИКОРИСТАННЯ ЕКОСИСТЕМ

© 2016 САЗОНЕЦЬ О. М., МИСЬКОВЕЦЬ Н. П.

УДК 639:346.27

Сазонець О. М., Миськовець Н. П. Теоретичні основи здійснення корпоративного підприємництва на основі використання екосистем

Метою статті є дослідження ключових моментів здійснення екосистемного корпоративного підприємництва. Авторами проаналізовано різні підходи до визначення підприємницької діяльності в Україні та у світі. Розглянуто основні підходи та класифікації корпоративного підприємництва. Охарактеризовано основні види підприємництва, які залучають природні ресурси, визначено ті види підприємницької діяльності, які у своїй діяльності використовують цілі екосистеми, зокрема: сільське господарство, лісове господарство, мисливство та рибне господарство. Проведено порівняльну характеристику форм підприємницької діяльності та визначено найбільш ефективну при поводженні з природними ресурсами. Також визначено основні переваги екосистемного підприємництва з позиції споживача та підприємця.

Ключові слова: природні ресурси, корпоративне підприємництво, традиційне, екологічне, екосистемне підприємництво.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 13.

Сазонець Ольга Миколаївна – доктор економічних наук, професор, академік АЕН України, завідувачка кафедри міжнародної економіки, Національний університет водного господарства та природокористування (вул. Соборна, 11, Рівне, 33028, Україна)

E-mail: o.m.sazonets@nuwm.edu.ua

Миськовець Наталія Петрівна – асистент, кафедра фінансів та економіки природокористування, Національний університет водного господарства та природокористування (вул. Соборна, 11, Рівне, 33028, Україна)

E-mail: natalia.pawluk77@gmail.com

УДК 639:346.27

Сазонець О. М., Миськовець Н. П. Теоретические основы осуществления корпоративного предпринимательства на основе использования экосистем

Целью статьи является исследование ключевых моментов осуществления экосистемного корпоративного предпринимательства. Авторами проанализированы различные подходы к определению предпринимательской деятельности в Украине и в мире. Рассмотрены основные подходы и классификации корпоративного предпринимательства. Охарактеризованы основные виды предпринимательства, которые привлекают природные ресурсы, определены виды предпринимательской деятельности, использующие в своей деятельности целые экосистемы, в частности: сельское хозяйство, лесное хозяйство, охота и рыбное хозяйство. Проведена сравнительная характеристика форм предпринимательской деятельности и определена наиболее эффективная при обращении с природными ресурсами. Также определены основные преимущества экосистемного предпринимательства с позиции потребителя и предпринимателя.

Ключевые слова: природные ресурсы, корпоративное предпринимательство, традиционное, экологическое, экосистемное предпринимательство.

Рис.: 1. **Табл.:** 2. **Библ.:** 13.

Сазонець Ольга Николаевна – доктор экономических наук, профессор, академик АЭН Украины, заведующая кафедрой международной экономики, Национальный университет водного хозяйства и природопользования (ул. Соборная, 11, Ровно, 33028, Украина)

E-mail: o.m.sazonets@nuwm.edu.ua

Миськовець Наталья Петровна – ассистент, кафедра финансов и экономики природопользования, Национальный университет водного хозяйства и природопользования (ул. Соборная, 11, Ровно, 33028, Украина)

E-mail: natalia.pawluk77@gmail.com

UDC 639:346.27

Sazonets O. M., Myskovets N. P. The Theoretical Foundations of Implementation of Corporate Entrepreneurship through Use of Ecosystems

The article is aimed at studying the pivotal points of implementation of the ecosystem-based corporate entrepreneurship. The authors have analyzed different approaches to defining entrepreneurial activity both in Ukraine and in the world. The basic approaches and classification of corporate entrepreneurship have been considered. The article characterizes the main types of entrepreneurship that draw natural resources, identifies the types of entrepreneurship that use whole ecosystems in its activities, in particular agriculture, forestry, hunting and fisheries. A comparative characterization of forms of entrepreneurial activity has been done, determining the most effective form when dealing with natural resources. The main advantages of the ecosystem-based entrepreneurship have been determined from the position of the consumer and entrepreneur.

Keywords: natural resources, corporate entrepreneurship, traditional, environmental, ecosystem-based enterprise.

Fig.: 1. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 13.

Sazonets Olga M. – D. Sc. (Economics), Professor, Academician of the Academy of Economic Sciences of Ukraine, Head of the Department of International Economics, National University of Water Management and Natural Resources Use (11 Soborna Str., Rivne, 33028, Ukraine)

E-mail: o.m.sazonets@nuwm.edu.ua

Myskovets Natalia P. – Assistant, Department of Finance and Environmental Economics, National University of Water Management and Natural Resources Use (11 Soborna Str., Rivne, 33028, Ukraine)

E-mail: natalia.pawluk77@gmail.com

Особливої актуальності нині у світі та й на теренах України набуває екосистемне корпоративне підприємництво. Дбайливе ставлення до природних ресурсів та співвідношення соціально-економічної вигоди від їх використання – це вимога часу.

Більшість міжнародних організацій системи ООН (ФАО) включили у свою діяльність екологічну складову, орієнтовану на перехід до сталого розвитку. Міжнарод-

ні бізнесові структури, такі, як Всесвітній банк, засвідчили прихильність до стійкої глобалізації, яка «підсилює економічне зростання, піклуючись про навколишнє середовище». Міжнародний валютний фонд виступив із зобов'язаннями «сталого економічного зростання». Всесвітня торгова організація була створена з формальним визнанням взаємозв'язку торгівлі, довкілля та розвитку. Всесвітня Рада підприємців зі сталого розвитку

(World Business Council on Sustainable Development), якою було створено Глобальний екологічний фонд, куди спрямовуються цільові кошти для стимулювання країн, що розвиваються, зобов'язалася приймати екологічно орієнтовані рішення, що передусім стосується підприємств [1, с. 12]. Тому метою статті є дослідження теоретичних підходів, які базуються на дбайливому та бережному використанні природних ресурсів, точніше екосистем, як нового напрямку в розбудові екологічно свідомого суспільства, через розбудову економіки країни, одиницею якої є підприємства.

Розвинута та процвітаюча економіка країни – це перш за все успішне, розвинуте та процвітаюче підприємництво. Підприємництво є найбільш поширеним у світовій та вітчизняній практиці видом господарської діяльності, а згідно зі ст. 42 Господарського кодексу України «Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» [2]. Підприємницька діяльність – поєднання трьох класичних факторів виробництва: землі, капіталу, праці, – стверджував Ж. Б. Сей [3, с. 57].

Плеяда авторів близького зарубіжжя вважає, що «Підприємництво – вільне економічне господарювання в різних сферах діяльності (крім заборонених законодавчими актами), здійснюване суб'єктами ринкових відносин з метою задоволення потреб конкретних споживачів і суспільства в товарах (роботах і послугах) та одержання прибутку (доходу), необхідних для саморозвитку власної справи (підприємства) і забезпечення фінансових обов'язків» [4; 9].

Професор А. Асаул вважає, що підприємництво – це особливий вид господарської діяльності, сутність якої полягає в стимулюванні та задоволенні попиту суспільства на конкретні потреби його членів, спрямованої на завоювання конкурентних переваг через порушення ринкової рівноваги [5, с. 37].

На думку Виноградської А. М., у ринковій економіці підприємництво – це основний вид самостійної господарської діяльності, яка здійснюється юридичними та фізичними особами. Вона спрямована на досягнення очікуваного результату (одержання прибутку, або підприємницького доходу) шляхом найкращого використання трудових, матеріальних, фінансових та інформаційних ресурсів при повній майновій відповідальності за результати своєї діяльності та одержанні свідоцтва про державну реєстрацію [6, с. 18].

При визначенні теоретичної основи підприємництва чимало провідних економістів світу концентрують увагу на підприємстві як процесі, що має інноваційний характер, відбувається постійно і цілеспрямовано. Такий підхід до розуміння підприємництва є найбільш виправданим (порівняно з іншими поясненнями сутності та важливості), оскільки підкреслює динаміку підприємництва як діяльності. Процес наукового осмислення підприємництва пройшов «три хвилі» у розвитку теорії підприємницької функції. «Перша хвиля», яка виникла у

XVIII ст., була пов'язана з концентруванням уваги на несенні підприємцем ризику. «Друга хвиля» в науковому осмисленні підприємництва пов'язана з розумінням інноваційності як його основної характерної риси, «третя хвиля» – з обґрунтуванням поліфункціональної моделі підприємництва і концентруванням уваги на особливих якостях підприємця. Сучасний етап розвитку теорії підприємницької функції зараховують до «четвертої хвилі», поява якої пов'язується з переносом акценту на управлінський аспект в аналізі дій підприємця, у тому числі внутрішньофірмовому підприємстві.

Узагальнюючи різні точки зору стосовно теорії підприємництва, важливо зауважити таке. Більшість дослідників (У. Баумоль, П. Дракер та ін.) підтримують концепцію Й. Шумпетера про велике значення новаторської функції підприємця, ролі підприємництва в інноваційному процесі. Згідно з визначенням Й. Шумпетера, підприємець – той, хто по-новому поєднує, використовує ресурси. На його думку, підприємець – це новатор, який руйнує сформовану економічну рівновагу, стимулюючи її розвиток [7, с. 259].

Ми також підтримуємо таке твердження та розглядаємо підприємництво через призму поєднання раціонального природокористування та отримання максимальних матеріальних вигод при екосистемному корпоративному підприємстві.

Теорія підприємництва свідчить, що його сутність найглибше розкривається через основні функції, оскільки вони виражають ознаки системи. Науковці по-різному визначають функції підприємництва. Так, З. С. Варналій виділяє такі функції підприємництва: інноваційну (творчу), ресурсну, організаційну, стимулюючу (мотиваційну), Ю. В. Тарануха поділяє функції підприємництва на ті, що пов'язані зі здійсненням підприємництва як виду діяльності (мобілізаційна, організаційна, ініціативно-новаторська, охоронна), і ті, що притаманні йому як особливому типу господарської поведінки (реагування та перетворення). Л. І. Донець, Н. Г. Романенко вказують на те, що сучасна економічна література відокремлює три основні функції сфери підприємницької діяльності: ресурсну, творчу, організаційну [8, с. 56].

Як зазначає Л. Є. Довгань, В. В. Пастухова, Л. М. Савчук, «корпоративне підприємство створюється злиттям капіталів з метою отримання прибутку. До них належать: акціонерні та неакціонерні господарські товариства, спільні підприємства, міжгосподарські підприємства [9, с. 25].

Основними економічними пріоритетами корпоративних підприємств є:

- ✦ мобільно та ефективно здійснювати внутрішньогалузевий, міжгалузевий, регіональний і міжрегіональний переливи капіталу, використовуючи стратегічне і ситуаційне внутрішньо-корпоративне планування. Активно залучаючи додаткові фінансові, матеріальні та інші ресурси з внутрішніх і зовнішніх джерел, корпорація створює і підтримує внутрішньокорпоративні підприємницькі структури оптимальних роз-

- мірів з погляду реалізації її базової та функціональних стратегій;
- ✦ пристосована форма з'єднання інтересів суспільства в особі держави, великих, малих підприємницьких структур, підприємців, менеджерів, спеціалістів, робітників. Корпоративна форма підприємництва, будучи системоутворюючою, активно й ефективно взаємодіє з малим і середнім підприємництвом у різних формах, у тому числі в рамках підприємницьких мереж, в об'єднаннях взаємного страхування і кредитування, у бізнес-інкубаторах, в інфраструктурі підприємництва в цілому;
 - ✦ має можливості для залучення підприємців, менеджерів, фахівців і робітників з високим рівнем кваліфікації, створюється підприємницький клімат і висока культура підприємництва, що дозволяє всім суб'єктам господарської діяльності задовольняти свої потреби, які сприяють всебічному розвитку особистості кожного співробітника.

Звідси випливає, що корпорація – це такий соціальний та економічний простір, в якому створюються сприятливі умови не тільки для конкуренції як економічного змагання, але й для співпраці на розвинених кооперативних засадах, органічно пов'язаних з інтеграцією різних видів підприємницької діяльності [10].

Поштовхом для розвитку, насамперед, у розвинених зарубіжних країнах, нового напрямку корпоративної підприємницької діяльності – екологічного підприєм-

ництва, яке нині динамічно розвивається та характеризується стійким зростанням продажу природоохоронної продукції та технологій, виступив складний екологічний стан. Саме підприємництво покликане втілити в життя концепцію сталого розвитку шляхом формування та розвитку ринку екологічних товарів, робіт та послуг та здійснення інших економічних, організаційних заходів, які дозволять досягти узгодження економічних та екологічних інтересів і потреб суспільства. Внесок екологічного підприємництва у ВВП країн «великої вісімки» оцінюється на рівні 10–24%. Щорічний її обсяг складає, за оцінками фахівців, у США майже 37 млрд дол., в Японії – 30, Німеччині – 20, Франції – 10 млрд дол. США. Ринок екологічних послуг у країнах Східної Європи, включаючи й СНД, оцінюється у 20 млрд дол. США, а в Чехії, Угорщині та Болгарії перевищує 600 млн дол. Нині ні в науковій, ні в нормативно-правовій літературі немає єдиного чіткого трактування терміна «екологічне підприємництво» чи «екосистемне підприємництво» [11, с. 37].

У сучасних умовах господарювання все більшої уваги потребує екологічна складова підприємництва. Адже ведення підприємницької діяльності пов'язано із залученням природних ресурсів.

Який би вид підприємницької діяльності не розглядався (табл. 1), кожен з них залучає природні ресурси у виробництво. Проте ми детальніше розглянемо види підприємницької діяльності, які залучають екосистеми в цілому. Це зокрема: сільське господарство, лісове господарство, мисливство та рибне господарство.

Таблиця 1

Основні види підприємництва, що використовують природні ресурси

Вид підприємництва	Використання природного ресурсу, який в процесі використання стає сировиною
Сільське господарство	Рослинні, тваринні, земельні
Лісове господарство та лісозаготівля	Лісові, земельні
Мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	Земельні, лісові, тваринні, водні
Рибне господарство	Водні, земельні, водні біоресурси (риба та інші водні об'єкти)
Рекреація	Земельні, водні, лісові, рибні, тваринний та рослинний світ, надра
Туризм	Земельні, водні, лісові, рибні, тваринний та рослинний світ
Енергетика	Сира нафта, природний газ, вугілля, горючі сланці, вода річок і морей, гейзери
Промисловість	Земельні, водні, біологічні, рекреаційні, мінерально-сировинні, енергохімічні, рудні, нерудні металургійні, гірничо-хімічні, технічні, будівельні, гідротермальні
Будівництво	Земельні, водні, лісові, будівельні, мінерально-сировинні
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	Мінерально-сировинні ресурси, енергохімічні, рудні, нерудні металургійні, гірничо-хімічні, технічні, будівельні, гідротермальні
Переробна промисловість	Залежно від виду переробки
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	Земельні, водні, лісові, біологічні
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	Земельні, водні, лісові
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	Водні, земельні
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	Земельні, сира нафта, природний газ, вугілля а також мінерально-сировинні ресурси

Джерело: авторська розробка.

Екосистемне підприємництво – це інноваційне підприємництво, пов'язане з відтворенням і реалізацією соціально-екологічних функцій у формі відтворення та використання екосистемної продукції та послуг, а також зі збереженням біорізноманіття і яке відповідає принципам екосистемного управління природно-ресурсним потенціалом. Можна також сказати, що екосистемне підприємництво пов'язане зі здійсненням природо-господарських робіт, які необхідні для відтворення та підтримки природних екосистем для забезпечення реалізації середовищевірних, середовищеперетворювальних, середовищезахисних їх функцій на міжгалузевій основі. Зокрема, про екосистемне підприємництво може йти мова, коли на комерційній основі забезпечується використання, наприклад, екосистемних послуг (функцій) природних об'єктів для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів сільського, водного, дорожньо-транспортного господарств та ін. [12].

Екосистемне підприємництво сприяє:

- ✦ зменшенню фінансових витрат;
- ✦ отриманню природоохоронного ефекту в результаті виробничої діяльності;
- ✦ виробництву екологічно чистої продукції;
- ✦ відновленню та збереженню екосистем.

Екосистемне підприємництво пов'язане з діяльністю екологічного спрямування, яка необхідна для відтворення та підтримки екосистем і збереження біорізноманіття.

Так, наприклад, екосистемне підприємництво та управління лісгосподарюванням спрямовано на реалізацію екосистемного підходу до раціонального використання та відтворення лісових ресурсів, який також значною мірою має регулюючу основу з боку державних структур з урахуванням міжнародних ініціатив щодо сталого розвитку лісового господарства. Екосистемне управління лісами, лісовим господарством спрямовано на підтримку екологічно збалансованого розвитку лісових біогеоценозів у взаємозв'язку з лісгосподарським та ліспромисловим виробництвами, а також станом навколишнього природного середовища [13, с. 25].

Таким чином, у сучасних умовах господарювання корпоративне підприємництво можна розглядати як традиційне, екологічне та екосистемне (рис. 1).

Кожна з вищезазначених форм підприємницької діяльності має свої орієнтири, зокрема: традиційне – орієнтоване на отримання прибутків законним способом для задоволення соціальних потреб, без урахування екологічної складової; екологічне – для запобігання, зменшення, контролю, ліквідації дії екодеструктивного чинника техногенного характеру; екосистемне – базується на відтворенні та використанні соціально-екологічних функцій екосистеми, збереження біорізноманіття та отримання при цьому економічних вигід.

Ми ж пропонуємо розглянути та порівняти форми підприємницької діяльності, а саме: традиційне, екологічне та еко-

системне з точки зору споживача, підприємців та ролі природних ресурсів у їх підприємницькій діяльності (табл. 2).

Провівши детальний аналіз форм корпоративної підприємницької діяльності (див. табл. 2), хотілося б відмітити основні переваги екосистемного підприємництва, а саме: з *позиції споживача* – задоволення екологічних та соціальних потреб; з *позиції підприємця* – збільшення сумарного доходу від продажу екологічно чистої продукції, та головне – роль природних ресурсів вноситься на перше місце і є основною.

ВИСНОВКИ

Дослідження форм підприємницької діяльності дає можливість проаналізувати та вибрати ту модель, яка найточніше зможе задовольнити потреби як споживача, так і підприємця. Порівняння основних форм корпоративного підприємництва, а саме: традиційного, екологічного та екосистемного, дозволяє сформулювати уявлення про потреби та орієнтири в підприємницькій діяльності для України. Підприємницька діяльність не може обійтися без залучення природних ресурсів, у результаті експлуатації вони стають сировиною для подальшого використання. Проте є такі види підприємницької діяльності, які залучають екосистеми в цілому, а не просто природні ресурси. Це зокрема: сільське господарство, лісове господарство, мисливство та рибне господарство, на основі чого сформовано підхід до ведення екосистемного корпоративного підприємництва. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бондар О. І.** «РІО+20» – шлях до сталого розвитку: оцінки та перспективи. *Екологічні науки*. 2012. № 1. С. 6–14.
2. Господарський кодекс України. № 436-IV від 16.01.2003 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. **Сэй Ж.-Б., Батиста Ф.** Тракт по политической экономии. Сост., вступ. статья, коммент. М. К. Бункина, А. М. Семенов. Москва: Дело, 2000. 232 с.

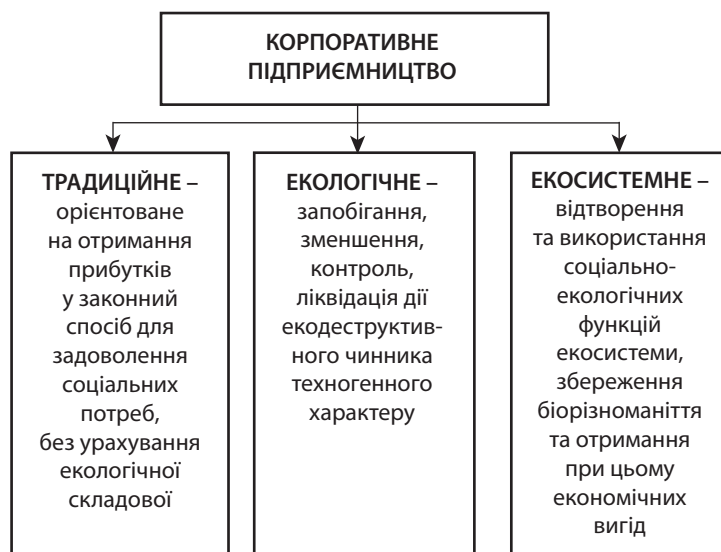

Рис. 1. Корпоративне підприємництво в сучасних умовах господарювання

Порівняльна характеристика форм підприємницької діяльності

Показник	Форма корпоративної підприємницької діяльності		
	Традиційне підприємництво	Екологічне підприємництво	Екосистемне підприємництво
Цілі функціонування (з позиції споживача)	Задоволення традиційних потреб	Задоволення екологічних потреб	Задоволення екологічних і соціальних потреб
Цілі функціонування (з позиції підприємців)	Отримання прибутку від продажу традиційної корисності	Отримання прибутку від продажу екологічної корисності	Сумарний дохід від продажу екологічно чистої продукції
Роль природних ресурсів в підприємницькій діяльності	Перш за все розглядаються фактори виробництва	Перш за все розглядаються фактори, що впливають на задоволення екологічних потреб	Основна роль, задоволення екологічних, економічних і соціальних потреб

Джерело: авторська розробка.

4. Гой І. В., Смеленська Т. П. Підприємництво: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2013. 368 с.

5. Асаул А. Н. Организация предпринимательской деятельности: учебник для вузов. 4-е изд. Санкт-Петербург: Питер, 2013. 352 с.

6. Виноградська А. М. Основи підприємництва: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Кондор, 2008. 544 с.

7. Яремчук І. Л. Проблеми теорії і практики підприємництва в Україні. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 15 (3). С. 256–262.

8. Мішеніна Г. А. Еколого-економічні засади розвитку підприємництва в лісоресурсній сфері: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.06. Суми, 2010. 235 с.

9. Довгань Л. Є., Пастухова В. В., Савчук Л. М. Корпоративне управління: навч. посіб. Київ: Кондор, 2007. 180 с.

10. Чернелевський Л. М., Соломчук Л. М. Корпорація як модель побудови ефективного бізнесу. *Інтелект XXI*. 2015. № 2. С. 54–63.

11. Купалова Г. І. Екологічне підприємництво як невід'ємна складова сталого розвитку України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. № 26. С. 35–39.

12. Ярова І. Є. Економіка екосистемних послуг: методологія розвитку // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 27 травня 2015 р.). Суми: СумДУ, 2015. С. 49–50.

13. Ярова І. Є., Мішеніна Н. В., Дутченко О. М., Мішеніна Г. А. Інституціональні та еколого-економічні засади розвитку природогосподарського підприємництва. *Збалансоване природокористування*. 2016. № 1. С. 21–29.

REFERENCES

Asaul, A. N. *Organizatsiya predprinimatelskoy deyatel'nosti* [Organization of the business]. St. Petersburg: Piter, 2013.

Bondar, O. I. «RIO+20» - shliakh do staloho rozvytku: otsinky ta perspektyvy ["RIO+20" - the path to sustainable development: assessment and prospects]. *Ekolohichni nauky*, no. 1 (2012): 6-14.

Chernelevskiy, L. M., and Solomchuk, L. M. "Korporatsiia yak model pobudovy efektyvnoho biznesu" [Corporation as a model of effective business development]. *Intelekt XXI*, no. 2 (2015): 54-63.

Dovhan, L. Ye., Pastukhova, V. V., and Savchuk, L. M. *Korporatyvne upravlinnia* [Corporate governance]. Kyiv: Kondor, 2007.

Hoi, I. V., and Smelenska, T. P. *Pidprijemnytstvo* [Entrepreneurship]. Kyiv: Tsent' navchalnoi literatury, 2013.

Kupalova, H. I. "Ekolohichne pidprijemnytstvo yak nevidiemna skladova staloho rozvytku Ukrainy" [Environmental entrepreneurship as an integral component of sustainable development

of Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, no. 26 (2011): 35-39.

[Legal Act of Ukraine] (2003). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

Mishenina, H. A. "Ekoloho-ekonomichni zasady rozvytku pidprijemnytstva v lisoresursnii sferi" [Ecological and economic basis for enterprise development in forestry sector]. *Dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.06*, 2010.

Sey, Zh.-B., and Batista, F. *Traktat po politicheskoy ekonomii* [A treatise on political economy]. Moscow: Delo, 2000.

Vynohradska, A. M. *Osnovy pidprijemnytstva* [Fundamentals of entrepreneurship]. Kyiv: Kondor, 2008.

Yaremchuk, I. L. "Problemy teorii i praktyky pidprijemnytstva v Ukraini" [Problems of the theory and practice of entrepreneurship in Ukraine]. *Ekonomichni analiz*. Vol. 15 (3) (2014): 256-262.

Yarova, I. Ye. "Ekonomika ekosystemnykh poslug: metodolohiia rozvytku" [Economy of ecosystem services: methodology development]. *Ekonomichni problemy staloho rozvytku*. Sumy: SumDU, 2015. 49-50.

Yarova, I. Ye. "Instytutsionalni ta ekoloho-ekonomichni zasady rozvytku pryrodohospodarskoho pidprijemnytstva" [Institutional and ecological-economic bases of development of environmental management enterprise]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*, no. 1 (2016): 21-29.